

**RUH ADAM, MASUMİYET MÜZESİ VE ŞANZELİZE DÜĞÜN SALONU ADLI ROMANLARDA
AŞKIN DELİLİK HÂLLERİ**

Dr. Öğr. Üye. Nilüfer İLHAN*

ÖZ

Bir varlığı tutku, bağlılık, teslimiyet ve adanmışlık düzeyinde aşırı sevmeye biçimi olarak tanımlanan aşk, varoluşun önemli unsurlarından biridir. İnsanın iyilik ve güzellik gibi kavramlara duyduğu ihtiyaçtan ortaya çıkar ve bu ihtiyacın da insanı arama, kavuşma, bulma, keşfetme ve erginleşme süreciyle karşı karşıya getirmesine katkı sağlar. Aşk, insana erdemli davranışlar kazandırdığı gibi onun fiziksel ve psikolojik bağlamda değişmesine ve farklı davranış kalıpları sunmasına neden olur. Aşkın, akıl ve iradeyle çok da uzlaşmadığı, bilinci etkisiz hâle getirdiği, denge ve ölçüyü sarstığı yönünde gerek batı gerekse doğu felsefesinde çeşitli görüşler ileri sürülür. Düşünürler, aşkın toplumsal normları bir kenara iterek insanı sıra dışı davranışlarda bulunmaya yol açmasını, saplantılı ve tutkulu birine dönüştürüp başka bir kimlik edinmesini delilik olarak yorumlar. İlkçağlardan günümüze kadar ortaya konan sözlü ve yazılı edebî metinlerde de aşkın delilik hâllerini görmek mümkündür. Âşıklar, yaşamın merkezine aşkı koyup sevgiliye koşulsuz bağlanır ve delice hareket ederek bireysel ve toplumsal düzeni temsil eden normların dışına çıkar. Bu çalışmada Nihal Atsız'ın *Ruh Adam* (1972), Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* (2008) ve Tarık Tufan'ın *Şanzelize Düğün Salonu* (2015) adlı romanlarında farklı yaş, kültür ve yaşam tarzına sahip kişiler arasında varlık bulan aşkın; âşığın yaşamını değiştirmesine, normalden sapsmasına ve delilik hâlleri göstermesine dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Aşk, delilik, roman, Nihal Atsız, Orhan Pamuk, Tarık Tufan.

**THE MADNESS ASPECT OF LOVE IN THE NOVELS OF SPIRIT MAN, MUSEUM OF
INNOCENCE AND ŞANZELİZE WEDDING HALL**

ABSTRACT

Love, which is defined as a form of extreme love to a being at the level of passion, devotion, and submission, is one of important elements of existence. It arises from human's need of the concepts like goodness and beauty, and also contributes to this need expose human to the process of finding, meeting, exploring and maturing. Love leads human to change in the context of physical and psychological, and causes him/her to exhibit different behavior patterns as well as it brings human to gain virtuous behaviors. In both western and eastern philosophy, various opinions are asserted such that love doesn't agree much with mind and volition, and it defuses consciousness, and disrupts balance and measure. Philosophers interpreted love as madness because it causes human to have odd behaviors by pushing aside the social norms, to abandon their self and to acquire another identity, to become obsessive and passionate. In verbal and written literal texts from first era to now, it is possible to see insanity aspects of love. Lovers surrender unconditionally to their lovers by putting love at center of their lives, and step out of norms which represent individual and society system by acting madly. In this study, it will be pointed out that in novels of Nihal Atsız's *Spirit Man* (1972), Orhan Pamuk's *Museum of Innocence* (2008) and Tarık Tufan's *Şanzelize Wedding Hall* (2015), love between people of different ages, cultures and lifestyles, causes lovers to change their lives and to deviate from normal and to show madness.

Keywords: Love, madness, novel, Nihal Atsız, Orhan Pamuk, Tarık Tufan

*Yozgat Bozok Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
nilufer.ilhan@bozok.edu.tr, ORCID NO: 0000-0001-6343-2220

Giriş

Sevdiğin yüzünden deli oldun dediler
Yaşamın tadını yalnız deliler bilir dedim
Yaff

Evrende kendini konumlandırmaya çalışan insanın, değerler dizgesinde yer alan ve varoluşunun önemli unsurunu meydana getiren aşk, bir varlık ya da nesneye tutulup onda kendini bulmayı ve eksikliğini tamamlamayı amaç edinen ruh sağaltma edimidir. İnsanın iyilik ve güzellik gibi kavramlara duyduğu ihtiyaçtan ortaya çıkar; onun erginleşmesinde, kişiliğinin şekillenmesinde ve erdemli davranışlar kazanmasında önemli rol oynar. Aşk, insanın bir varlığa yönelerek aşırı sevgi beslemesine, aklıyla çatışmasına, toplumsal normların dışına çıkan davranış tarzları sergilemesine de neden olabilir. Bu bağlamda Arapça “ışk” sözcüğünden türeyen aşkın, sarmaşık anlamına gelen “aşeka” sözcüğüyle yakın anlam ilişkisi kurması, insan ruhunu ve bedenini sarmasına işaret eder. Nitekim “aşk”ın, kalbe yapışan bir duygu olarak nitelenmesiyle, sarmaşığın kuşattığı ağacın suyunu emmesi, onu soldurup zayıflatması ve bazen de kurutması arasında bir benzerlik bulunur (İbn’ül-kayyim El-Cevziyye, 2005: 36). Arapça’da aşkla ilgili terimlerin çoğu, onun acıdan ve hüzünden beslendiğine dikkat çeker.

Batı ve doğu toplumlarında düşünürler; aşkı, insan ruhuna ve bedenine doğrudan nüfuz eden bir duygu olarak açıklar. Onlara göre aşk, insanın aklını başından almak ve onun düşünce edimini yok etmekle ruh ve beden arasındaki ilişkiyi bozar. İnsanda dengesizliğe, uyumsuzluğa, ölçüsüzlüğe ve deliliğe yol açar. Bu anlamda Platon, güzeli arama çabası olarak tanımladığı aşkın, zamanla insanda davranış sapması oluşturmaya “kutsal delilik” adını verir. Platon’a göre güzel bir bedene duyulan hayranlığın sonucu olarak ortaya çıkan aşk, insanın ölümsüz ruha ulaşacağı bir anda amacının dışına çıkar; onu, erdemli ve güzel davranışlardan alıkoyar (Platon, 2016: 59). Aynı yaklaşım biçimi İslam düşünürlerinden İbn Teymiyye ve İbn’ül-kayyim El-Cevziyye’de de görülür. Adı geçen düşünürler, ilahî olanın akılla değil aşk ve muhabbetle bulunabileceğini belirtmekle aşka olumlu anlam yükler. Ancak beşere duyulan sevgide ölçünün kaçırılmasıyla beraber insanın ölümsüz bir hakikati yakalayamayacağını söyleyerek olumsuz yaklaşımda bulunurlar. İbn Teymiyye’ye göre aşk, nefsin kendisine zarar veren şeyi sevmesidir. Dolayısıyla ruhî ve kalbî bir hastalık olup insanı cinnete sürükler. (Aktaran Uludağ, 1991: 15). İnsanın aklını başında alır, toplumsal normların dışına atar, görev ve sorumluluklarını unutturur, ölçüsüz ve dengesiz birine dönüştürür. İbn’ül-kayyim El-Cevziyye ise aşkın özelliklerinden birinin delilik olduğu üzerinde durur. İbn’ül-kayyim aşkın, zamanla coşkun bir şekilde yaşanılmasıyla birlikte insanının dengesini bozduğunu, arzu edilemeyen ve istenmeyen sonuçlar doğurduğunu, sevgiliye bilinçsizce bağlanıp iradeyi zayıflattığını ve tüm bunların deliliğe götürdüğünü ileri sürer (İbn’ül-kayyim El-Cevziyye, 2005: 127-131).

Aşkın, insanı deliliğe sürükleyen yönü Klasik Türk Edebiyatı’nda da geniş yer bulur. Mutlak hakikate aklın değil kalbin rehberliğinde gidileceği düşüncesinin hâkim olması; sarhoşluk, çılgınlık ve delilik hâllerini öne çıkarır: “Hakikat yolunun yolcusu, akli terk edip ruhunu ve gönlünü bütünü ile aşka teslim etmelidir. Ancak o zaman kapılar açılacak, vuslat gerçekleşecektir” (Doğan, 2004: 40-41). Şairler, cezbeye tutulmadan

ve benlikten vazgeçmeden aşkın varlığa ulaşamayacağına inanır. Bu bağlamda âşık olan ve kendinden geçen kişileri; “mecnûn”, “cünûn”, “şeydâ”, “bimâr”, “divâne”, “şûride”, “vâlih”, “meczûb” ve “meftûn” gibi sözcüklerle adlandırılırlar. Klasik Türk Edebiyatı’nda aşkın kara sevdaya dönüştüğü ve deliliğe evrildiği hikâyeler olarak *Leyla ile Mecnûn* ve *Yusuf ile Züleyha* karşımıza çıkar. *Leyla ile Mecnûn* hikâyesinde asıl ismi Kays olan erkek karaktere, Leyla’ya duyduğu tutkulu aşktan dolayı aklını yitirip cinlerin onu çarptığı düşünülerek Mecnûn adı verilir. Leyla’nın aşkı Mecnûn’un tüm benliğini etkisi altına alır, ondan başkasını görmemesine ve düşünmemesine neden olur. Leyla, dışında herkese ve her şeye kayıtsız kalan Kays’ın bu hareketleri, toplumda kınanmayı ve ayıplanmayı beraberinde getirir. Bu anlamda toplumsal rol ve davranış biçimlerini yadsıyan, doğru ile yanlışı, iyi ile kötüyü kavrama bilincini yitiren Mecnûn, akıl-düzen-uyum üzerine kurulu toplumdan çıkarak çölde yalnız bir yaşamı seçer. Uyuyamayan, zayıflayan, saç ve sakalı birbirine karışan, yırtık kıyafetler giyen, yalın ayak başı açık gezen, bayılan, hayal gören, kendi kendine konuşan ve hayvanları dost edinen Mecnûn’un bu hâli, deliliğin güçlü bir imgesi olarak görünür: “Mecnun [çölde] kendi deliliğini yansıtan bir dünya yaratmıştı. Yaşadığı toplumun geleneklerini hiçe saymıştı” (Dols, 2013: 428-429). Toplumun ondan beklediği aile kurmak, evlenmek, çocuk sahibi olmak, çalışmak, yasalara uymak ve geleneğe bağlı kalmak gibi normları reddeder. Deliliğin egemenliğinde kurduğu yeni kimliğiyle “mutlak güzeli” bulma yolculuğuna adımını atar.

Yusuf ile Züleyha hikâyesinde ise tutkulu ve saplantılı aşkıdan dolayı çıldıran ve deliren kişi olarak kadın karakter Züleyha öne çıkar. Uzun yıllar önce, rüyasında Hz. Yusuf’un sureti kendine gösterilen ve bu surete âşık olan Züleyha, gerçek yaşamında onu bulamayınca Mısır veziri Potifar’la evlenir. Yıllar sonra Potifar’ın sarayına köle bir çocuk olarak getirilen ve güzelliğiyle herkesi kendine hayran bırakan Hz. Yusuf’a âşık olur. Aşktan bilincini kaybeden Züleyha, Hz. Yusuf’u odasına kapatarak ona arzu ve şehvetle yaklaşır. Hz. Yusuf’un kendini reddetmesiyle beraber büyük bir hayal kırıklığı yaşadığı gibi toplumun da kınama ve ayıplamalarına maruz kalır. Züleyha tüm kınama ve ayıplamalara rağmen Hz. Yusuf’u kalbinden söküp atamaz, çeşitli hilelere başvurarak onun peşini bırakmak istemez: “Züleyha’nın deliliği ve çaresizlikten hilelere başvurması onun gerçek aşkının kanıtıdır; mutasavvıflara göre bu, insanın Tanrı’ya duyması gereken yok edici aşktır” (Dols, 2013: 437). Eşinin ölümünden sonra elinde bulunan tüm serveti, Hz. Yusuf’tan haber getirenlere verip büyük bir yoksulluğa düşer. Ağlamaktan güzelliğini ve gözlerini kaybeder, saç ve yalın ayak bir hâlde yıllarca sokak sokak Hz. Yusuf’u arar. Bu aramalar sonucunda Züleyha, pagan inancını bırakarak Hz. Yusuf gibi tek Tanrı’ya inanmaya başlar. Hz. Yusuf’a duyduğu aşk, önce Züleyha’nın karakterini ardından da inancını değiştirip onun kimliğinin yeniden şekillenmesine katkı sağlar (Tosun, 2014: 38). Dolayısıyla Züleyha’nın hem beşerî hem de ilahî aşka kavuşmasının yolunu, toplumun normlarını reddeden, ayıplanmayı ve kınanmayı göze alan delilik hâlleri açar.

Klasik Türk Edebiyatı’nda akli öteleyerek deliliği öne çıkaran ve mutlak varlığa ulaşmayı arzulayan aşk, Tanzimat Edebiyatı’yla beraber mistik kimliğinden uzaklaşır beşerî olanla kendini sınırlar. Aşk, kutsal olmaktan çıkar; âşığın saplantısı, tutkusu ve deliliği ise ruhsal bir sorun olarak görülür. Buna karşılık, tutku ve delilik, âşığın yeni bir kimlik inşa etmesinde, yaşamını değiştirmesinde ve onun toplumsal normların dışına

çıkmasında öncü bir rol oynar. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda da aşkın hastalık ve delilik hâlleriyle karşılaşılır. Ayrılık ve engeller, aşkı büyüterek hem daha uzun sürmesine hem de âşığın tüm sınırları ortadan kaldırmasına yardım eder. Bu çalışmada Nihal Atsız'ın *Ruh Adam* (1972), Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* (2008) ve Tarık Tufan'ın *Şanzelize Düğün Salonu* (2015) adlı romanlarındaki başkarakterlerin, kendilerinden yaş, kültür ve yaşam tarzı noktasında farklı kişilere âşık olmalarının onlara delice hareketler yaptırdığına ve ait oldukları çevrenin değerlerini reddetmesine dikkat çekilecektir. Romanlar, belirlenen başlıklar çerçevesinde kronolojik olarak incelenecektir.

Aşktan Önce Normla Şekillenen Bilincin Görünümü:

İnsanın kişiliğini oluşturma süreci, aileden başlayıp toplumda çeşitli aygıtlar aracılığıyla devam eder. Gerek aile gerekse toplum, "sıradan ve tipik olan normları" (Hacking, 2005: 215) kullanarak insanın "normal" bir birey olmasına çaba gösterir; normallik ölçütünü ise akli kullanmak becerisiyle ilişkilendirir. Üç romanda başkarakterler, âşık olmadan önce kendini yetiştiren aile, çevre ya da mesleki konumun beklentilerine göre kimliğini oluşturur. Bu kimlik onların davranış tarzlarına yansıyor yaşama bakış açısını şekillendirir. *Masumiyet Müzesi* ve *Şanzelize Düğün Salonu*'nda başkarakterler, ait oldukları çevrenin değerler dizgesine uyumlu bir özne olurken *Ruh Adam*'da başkarakter Selim Pusat, meslek çevresiyle ters düşer. Selim Pusat, âşık olmadan önce mesleğinden ihraç edilen ve psikolojik anlamda yıpranan bir subay olarak eşi Ayşe ve tek çocuğu Tosun'la birlikte yaşam sürer. Selim Pusat'ın hayatta en değer verdiği askerlik mesleğinden atılması, onun yaşama bakışını değiştirir. İnsanlara olan sevgisi ve güvenini yitirir, kendini eve hapsederek dış dünyaya karşı cephe alır: "Vaktiyle o kadar canlı olan bu adam artık bir gölge, bir hayal, bir ruh gibi dolaşıyordu" (Atsız, 1972: 64). Edebiyat öğretmeni olan eşi Ayşe'yle de çok az konuşur, konuştuğunda ise alaycı ve öfkeli bir tutum sergiler. Evde, vaktini askerliğe ait kitaplar okumakla geçirir. Onun için askerlik, meslek olmanın ötesinde bir inancı, aidiyeti ve kimliği simgeler. Dedesi ve babası da bir asker olan Selim Pusat'ın kişiliği, çocukluğundan itibaren okuduğu askerî okulların normlarına göre inşa edilir. O; dürüst, çalışkan, başarılı, iradeli ve ciddi bir asker oluşuyla dikkat çeker. Ancak kendinden kıdemli olan bir subayın olduğu derste, iyi askerlerin Cumhuriyet rejiminde değil krallık (sultanlık) yönetiminde olduğunu söylemesiyle birlikte hakkında suç duyurusunda bulunulur, "vatan haini" olduğu ileri sürülerek rütbeleri sökülüp hapse atılır. Hakkında güçlü delil bulunmadığı gerekçesiyle iki yıl hapis yattıktan sonra çıkan Selim Pusat, ordudan uzaklaştırılır. Bu durum Selim Pusat'ta tam bir düş kırıklığı oluşturur. Çok sevdiği arkadaşı Şeref'in de ordudan atılması ve ardından intihar etmesiyle beraber bir bunalıma girer.

Selim Pusat, ordudan atılmasına karşılık yaşama asker bilinciyle bakmayı sürdürür. Ayşe'nin kendine okuduğu bir Uygur masalından hareketle aşk ve edebiyatla ilgili görüşlerini ortaya koyar. İki bin yıl öncesine ait bu masalda, Yüzbaşı Burkay isimli asker, evli olmasına rağmen bir kıza âşık olur ve eşini bu kız yüzünden terk eder. Bu durumda eşinin bedduasını alır ve ömür boyu mutlu olamayıp ruhu büyük bir ıstırap çeker. Selim Pusat, bu askerin çok yanlış hareket ettiğini düşünür. Ona göre askerin bir kıza değil askerî ve vatani fikirlere âşık olması gerekir. Dolayısıyla Selim Pusat, Ayşe'nin okuduğu masalı ve yaşanan aşkı "safсата" olarak görür. Oysa Harb

Akademisine girmeden önce antolojilere girecek nitelikte aşk şiirleri yazar. Sonra ise “sanatların en ciddisi, güzel sanatların en üstünü olarak harb sanatını kabul eder” (Atsız, 1972: 70). O ana kadar hiç âşık olmayan Selim Pusat, Ayşe’yi ciddi ve enerjik bulduğu için onunla evlenir, şımarık ve nazlı kadınlardan uzak durmaya çalışır.

Masumiyet Müzesi’nde anlatıcı-karakter Kemal Basmacı, âşık olacağı kadın Füsün’la tanışmadan önce, kendi gibi varlıklı sınıftan Sibel adlı emekli bir diplomatın kızıyla nişanlıdır. Kemal ve ailesi, Sibel’i çok sever ve kendilerine uygun bir gelin adayı olduğunu düşünürler. Sibel; Dame de Sion’da liseyi, Sorbonne’da üniversiteyi okur, ailesi de İstanbul’un eski varlıklı aileleri arasında yerini alır. Bu anlamda Sibel, İstanbul’da üç göbektir tekstil işleriyle uğraşan, birçok fabrikaya sahip olan ve son zamanlarda varlıklarını hayli artıran Kemal’in ailesi için ideal bir gelin adayıdır. Ailesi ise Kemal’i, Amerika’ya iş idaresi okumak için gönderir ve memlekete geldikten sonra da onu Harbiye’deki dağıtım ve ihracat şirketi Satsat’ın genel müdürlüğüne getirir. Gerek Sibel gerekse Kemal, ait oldukları modern çevrenin normlarına uygun bir yaşam sürer. Evlenmeden birlikte olup geleneksel yaşam tarzının dışına çıkarlar: “Batılılaşmış zengin ailelerin, Avrupa görmüş seçkin kızları o yıllarda ilk defa tek tük bu bekâret tabusunu kırmaya, evlenmeden önce sevgilileriyle yatmaya başlamışlardı. Sibel de bazen bu cesur kızlardan biri olmakla övünürdü, benimle on bir ay önce yatmıştı” (Pamuk, 2018: 18). Buna karşılık Kemal, Sibel’le olan ilişkisinde heyecanın olmadığını ve sıradan bir ilişki yaşadığını görür. Ailesinin yaptığı nişan hazırlıklarına dâhil olarak kendinden beklenen davranış biçimlerini yerine getirir.

Şanzelize Düğün Salonu’nda isimsiz anlatıcı-karakter, âşık olmadan önce, İstanbul’da babasının şeyhlik yaptığı dergâhta yaşamını sürdüren bir dervıştır. Allah dostu ve âlim olarak tanınan babası Şeyh Ahmet Niyazi Efendi, İstanbul asitânesinde dervişlerin seyr-i sülûkuna yardım edip dergâhta dersler verir, özel sohbetler yaptığı gibi klasik Arapça ve Farsça metinleri Türkçeye çevirir. Tasavvufa dair birçok kitap yazar. Anlatıcı-karakterin hem hocası hem de mürşididir (Tufan, 2015:72). Bu anlamda onun dinî ve tasavvufi terbiyeyle yetişmesinde öncü bir rol oynar. Annesi ise merhum Seyyid Nizamettin’in en büyük kızı Ümmü Gülsüm Hanım’dır. Anlatıcı-karakterin kişiliği, ailesi ve dergâhtaki Baki Semih adlı şefkatli bilge bir dervişin yanında şekillenir. Bu kişiliğe uygun olarak namaz kılar, yatsı namazından sonra hafızların aşırını ve ilahilerini dinler, sonra zikir halkasına katılır, cemaziyelevvel ayında bol bol tövbe edip babasından dersler alır (Tufan, 2015: 63, 167). Ailesinin ve dergâh çevresinin normlarına göre hareket etmekle herkesin beğenisini ve takdirini kazanır. Kendi deyişle sıradan bir hayat yaşar. Çok sevdiği annesini kaybetmesiyle birlikte boşluğa düşen anlatıcı-karakter, aynı sene Medya ve İletişim Sistemleri adlı bölümü kazanır.

İlk Bakış ve İlk Karşılaşma:

Aşk, güzelliğe duyulan ihtiyacın aranması sonucu ortaya çıkar. İnsanın birçok kişi arasında ilk kez kendine güzel geleni görmesi, onu seçmesi ve yüceltmesiyle başlar: “İlk görüşte âşık olmak çılgınlığa doğru bir kayıştır. Kendi başına bırakılırsa, en aşırı uçlara dek gidebilir” (Gasset, 2011: 40). Âşık, sevgiliyle iletişime geçmeden önce onu uzun uzun seyrederek. Bu seyretme zamanla âşığın bilincine etkileyip diğer varlıklarla ilişkisini kesmesine neden olur: “Sevgilisine bakan birinin hiç kılını kıpırdatmadan ona baktığı, sevgiliyle aynı anda yer değiştirdiği, uzaklaştığı zaman

onunla uzaklaştığı, herhangi bir yere yöneldiğinde onunla aynı yöne yöneldiği görülür” (İbn Hazm, 2011: 46). Âşık, sevgiliyle ilk karşılaşma ve konuşma anında ise heyecanlanıp kendini kontrol etmekte zorlanır. Üç romanda başkarakterler, sevgiliye ilk görüşte ya âşık olur ya da ondan etkilenirler. Sevgili onlarda bir yakınlık ve tanıdık hissi oluşturur. *Ruh Adam* ve *Masumiyet Müzesi*’nde aşkın varlığı, ilk bakış ve ilk karşılaşmanın yanı sıra diğer görüşmelerde daha belirginlik kazanır. Başkarakterler, sevgiliyle konuştuğunda aşkları yoğun ve derin bir görünüm sergiler. *Şanzelize Düğün Salonu*’nda ise başkarakter, sevgiliyle ilk karşılaşmasında tüm benliğini teslim edecek kadar ona kendini kaptırır.

Ruh Adam’da evli ve bir çocuk sahibi olan Selim Pusat’ın âşık olması, askerlik mesleğinden atılmasının ardından yaşadığı bunalımın bilinçaltını yüzeye çıkarmasıyla gerçekleşir. Selim Pusat’ın yaşamına aşk, Leyla Mutlak ve Güntülü adlı iki kadınla birlikte girer. Yürüyüş yapmak için gittiği Çamlı Koru adlı bir yerde Ayşe’nin eski öğrencilerinden Leyla Mutlak’ın güzelliğinden ve asaletinden oldukça etkilenen Selim Pusat için bu duygular oldukça yenidir. Çünkü Selim Pusat o zamana kadar güzellik ve aşkı, askerlik mesleği ile ilişkilendirir: “Selim, kadın güzelliğinden zevk alıyor değil, bu güzelliğe saygı duyuyordu. Ancak onun ruhunu dolduran askerlik, başka her şeyi o kadar ezip kırmıştı ki, kadın güzelliğine karşı olan duyguları da kalbinin derinliklerine sinmiş ve artık kendisi de bu hissini varlığından habersiz yaşamaya alışmıştı” (Atsız, 1972: 99-100). Leyla Mutlak’ın Osmanlı padişahının torunu olduğunu öğrendiği zaman, onu erişilmez bir varlık olarak görüp saygı duyar. Selim Pusat’ın duyguları değişmeye başladıkça kendi nefsinin/ şeytanı temsil eden ve romanda fantastik bir karakter olarak yer alan Yek görünür. Yek, Selim Pusat’a kendinden yirmi beş yaş küçük bir kıza âşık olacağını söyler. Aşkı küçümseyen Selim Pusat’a bu sözler oldukça saçma gelir. Zihni Leyla Mutlak’la meşgulken Ayşe’nin son sınıf öğrencilerinden Güntülü karşısına çıkar. Güntülü, Ayşe’nin verdiği çay davetine yakın arkadaşları Aydoldu ve Nurhan’la birlikte katılır. Selim Pusat, ilk görüşte Güntülü’nün güzelliğinden ve davranışlarından etkilenirken onu çok eski zamanlardan beri tanıdığını düşünür: “Leyla ve Güntülü. Leyla’yı niçin düşündüğünü bilmiyordu. Güntülü’nün gözlerini, bu gözleri nerede gördüğünü düşünüyordu. Bu gözler Selim Pusat’a bir şeyler söylüyor, bir şeyler hatırlatıyordu” (Atsız, 1972: 114). Selim Pusat, Güntülü’yle olan ilk konuşmasında ise akıl ve iradesini elden bırakmayıp sert, öfkeli ve mesafeli tavırlarıyla bir asker gibi hareket etmekle diğer roman karakterlerinden ayrılır.

Masumiyet Müzesi’nde Kemal, ileride saplantı derecesinde âşık olacağı kadın Füsün’la ilk kez, nişanlısı Sibel’in beğendiği bir çantayı almak için gittiği Şanzelize Butik’te karşılaşır. On sekiz yaşına yeni giren Füsün, burada tezgâhtar olarak çalışır. Diğer taraftan üniversite sınavlarına hazırlanıp konservatuvar okumayı düşünmektedir. Kemal’in de uzaktan akrabasıdır. On altı yaşındayken güzellik yarışmasına katılır ve güzelliğiyle dikkatleri üzerine çeker. Şimdi otuz yaşında olan Kemal ise Füsün’dan vitrindeki çantayı almak istediğini söyler ve onun uzaktan akrabası olduğunu anlayıp çok güzelleştiğini fark eder. Füsün’un güzelliği karşısında kendinden geçen Kemal, onu uzun uzun seyrettikten sonra konuşmasında bocalar. İlk karşılaşmada Kemal için Füsün, aslında bedenine sahip olması gereken bir nesne gibidir. Füsün’un güzel yüzü ve bedeni onda arzu ve şehvet duygusu uyandırır. Çantayı alıp da butikten çıktığı zaman, nişanlısı Sibel’i çok sevdiğini ve Füsün’u unutmaması gerektiğini aklından

geçirmekle yaşadığı iç çatışmayı sergiler. Kemal, Sibel'in çantanın sahte olduğunu söylemesiyle beraber ertesi gün tekrar butike gidip Füsün'la ikinci kez karşılaşır ve onu yıllardır tanıyormuş gibi kendine yakın hisseder: "Ona bakarken, çok tanıdık birini görüyormuşum, onu biliyormuşum duygusuydu bu" (Pamuk, 2018: 21). Füsün'a iade ettiği çantanın parasını Teşvikiye'de bulunan ve eski eşyalarla dolu olan Merhamet Apartmanı'ndaki bir daireye getirmesini söylediğinde kalbi deli gibi atar. Füsün'un güzelliği ve bu güzelliğe sahip olacağı hissi onu sarhoş eder. Ancak bir buçuk ay sonra Sibel'le nişanlanacağı aklına geldikçe Füsün'a karşı hissettiği duygulardan dolayı pişmanlık yaşar.

Kemal, Merhamet Apartmanı'nda iki gün Füsün'un parayı getirmesini bekler ve kullanılmayan eşyalara bakıp kendini oyalar. Füsün'un gelmesi geciktikçe onu daha çok düşünmeye başlar. İkinci günün sonunda yağmurda ıslanan Füsün'u içeriye alır. Onunla konuşmak ve onun güzelliğini seyretmek Kemal'in hoşuna gider. Daha sık buluşmaları için Füsün'a matematik çalıştırabileceğini söylediğinde ona tutulduğunu anlar. Sibel'le ilişkilerinde bulamadığı heyecan, arzu ve şehveti Füsün'da yakalar. Füsün'un da duygularına karşılık verdiğini görüp onunla birlikte olur. Bu bağlamda Sibel ile Füsün'u karşılaştıran Kemal, Sibel'in kendine güvendiğini ve âşık olduğunu, Füsün'un ise cesaretini ve modernliğini göstermek için kendiyi birlikte olduğunu düşünür. Kemal, Füsün'a başta âşık olup olmadığını anlayamaz. Onu görmek ve onunla birlikte olmak isteğini arzu ve şehvet duygusuyla ilişkilendirir. Buna rağmen zihninin Füsün'la sürekli meşgul olmasını, ona olan aşkına ve onu diğer erkeklerden kıskanmasına bağlar: "İnsanın aklının sevgili ya da sevgili adayıyla sürekli meşgul olması aşkın en önemli belirtisiyse, Füsün'a âşık olmak üzereydim. Ama içimdeki akılcı, soğukkanlı adam, kafamın sürekli Füsün'la uğraşmasının, öteki erkeklerden kaynaklandığını söylüyordu. Kıskançlığın da çok önemli bir aşk belirtisi olduğu yolundaki itiraza ise, mantığımın telaşlı cevabı, bunun geçici bir kıskançlık olduğu yolundaydı" (Pamuk, 2018: 62).

Şanzelize Düğün Salonu'nda anlatıcı-karakter, annesini kaybetmenin ve büyük bir yalnızlığa düşmesinin etkisiyle ilk karşılaşmada kendinden geçer. O, Eda'yla üniversiteye başladığı sene tanışır. "Düz kumral saçlı, ince yapılı, kemik yüzlü ve güzel bir kız olan Eda'nın" amfide annesi ölenleri sorması üzerine elini kaldırdığında ona ilk görüşte âşık olur. Eda, bir edebiyat kulübüne üyedir ve bu kulübün dergi işlerinden sorumludur. Anlatıcı-karakter, Eda ile birlikte kantine gider. Eda, ondan ölen annesi üzerine bir yazı yazmasını ister ve bu yazının da dergide yayımlanacağını söyler: "Eda benden yeni bir anayasa istese onu bile yazardım" (Tufan, 2015: 40). Eda'nın yüzüne ve sesine tutulur, çevresinde olup bitenlere karşı ilgisini yitirir, kalbi hızla çarpmaya başlar: "Ben hep ona bakıyordum. O bana bakınca bilgisayara bakıyordum. Bakışlarımız birbirine değmiyordu hiç. Bu riski alamazdım. Gözlerimin içine bakarsa kendisini, çırpılçiplak kendisini görecekti ve bunu fark etmesini en azından bir süre istemiyordum" (Tufan, 2015: 46). İlk görüşte aşk, anlatıcı-karakterini heyecanlandırır, davranışlarına doğrudan etkiler ve ona sorumluluklarını unutturur.

AKLIN Bilinci Terk Etmesi ve Delilik Hâllerinin Ortaya Çıkması:

İnsanı, toplum içinde yaşamaya götüren ve toplumun da normlarına uygun bir birey olmasını sağlayan unsurların başında akıl ve irade gelir. Akıl ve irade, insana

gerek bireysel gerekse sosyal yaşamında bazı aidiyet ve roller yükleyip onu olumsuz kabul edilen davranış biçimlerinden uzaklaştırır. Buna karşılık âşık, aklına ve iradesine söz geçirmekte zorlanır, tüm dikkatini sevdiği kişi üzerine yoğunlaştırır: “Âşık olmak bir dikkat olgusudur; ama normal insanda ortaya çıkan anormal bir dikkat durumudur. Dikkat felce uğramış durumdadır. Bir şeyden ötekine kaymaz. Saplanıp kalmış, katılaşmış, bir tek kişinin tutsağı olmuştur” (Gasset, 2011: 36, 38). Âşık olan insanın bilincini kaybetmesi ve sıra dışı eğilimler sergilemesi onun toplumda “deli” olarak adlandırılmasını beraberinde getirir. Deli, toplumun beklentilerine cevap vermek yerine onunla çatışan eylemlerde bulunur. Akıl ve irade melekesini yitirmesi, sorumluluklarını üzerinden atmasına sebep olur. Delinin toplumsal rol ve sorumluluklardan bağımsız hareket etmesi, zamanla onu gündelik yaşamın dışına sürükler. Yalnızlığı tercih eder, kendi kendine konuşur, sabit bir mekânda yaşamak yerine bir yerden başka bir yere gider (Akdemir, 2008: 6). Aşktan aklını kaybeden ve deliren âşığın, söz konusu davranış biçimlerini benimsemesi ise toplumda “kara sevdaya tutulmak” olarak yorumlanır. Arapça’da “kapkara” anlamına gelen sevda, vücutta bulunan dört sıvıdan biri olup fazlalığında insanın hüzünlenmesine ve hastalanmasına yol açar. Kalpte bulunduğu inanılan siyah noktaya da “sevda” adının verilmesi onun kalple ilişkisini ortaya koyar: “Bazen aşırı sevgi ve şiddetli aşk sebebiyle bu siyah nokta tahrip olur, parçaları bütün vücuda dağılır. Artık bu türlü âşıklarda akıl mantık kalmaz, sevdiklerini çılgınca severler” (Uludağ, 2005: 315). Kara sevdaya tutulan âşık, ruhen ve bedenen güçsüzdür; zamanla kendini toplumdan da soyutlayıp yalnız, amaçsız ve savruk bir yaşam sürer. Üç roman içinde aşkın delilik hâllerini en yoğun olarak *Şanzelize Düşün Salonu*’nda görmek mümkündür. Anlatıcı-karakter, aşkı için yaptığı deliliklerle ailesinden, inancından, canından ve geleceğinden vazgeçer. O, sıra dışı eylemlerini yaşamının tek amacına dönüştürerek toplumun belirlediği değerleri reddeder.

Ruh Adam’da başkarakter Selim Pusat, Çamlı Kuru adı verilen fantastik olay ve karakterlerin yer aldığı mekâna gitmesiyle beraber aklını ve iradesini yitirir. Söz konusu mekân, onun bilinçaltında bastırıldığı duyguların dışarıya çıkmasına zemin hazırlar. Burada kendi ben’ini/ nefsinin temsil eden Yek adlı karakter, ona kendinden yirmi beş yaş küçük bir kıza âşık olacağını ve arkadaşı Tahsin Kurmay da âşıkların geldiği bu mekânın ona uygun bir yer olduğunu söylemesiyle gelecekte büyük bir aşk yaşayacağını bildirirler. Yıllarca aşkı küçümseyen Selim Pusat’a bu iki karakterin söylediği sözler oldukça saçma gelir. O bir asker olarak aşk ve güzelliği savaş sanatında görür, kadın aşkına ve güzelliğine de kayıtsız kalır. Kısa bir zaman sonra Selim Pusat’ın yanına Leyla Mutlak adlı bir kadın gelip onun hareketlerini yönlendirmeye ve iradesine hükmetmeye çalışır. Ayşe’nin öğrencilerinden çok güzel bir kız olan Güntülü de Selim Pusat’ın yıllar önce yazdığı bir aşk şiirini okuyarak Selim Pusat’ın aklını karıştırır: “Üç dört gün önce liseli bir kız, Güntülü’de ona hâkim olmuş, âdeta iradesini elinden almıştı. Şimdi de ondan biraz daha yaşlı öğretmen kız aynı şeyi yapıyordu. O, yabancı bir kadın veya kızın kendi koluna girmesinden hoşlanmazdı. Fakat Leyla’ya “Kolumdan çık!” diyemiyordu” (Atsız, 1972: 143). Günler geçtikçe Selim Pusat’ın zihni, Güntülü’nün güzelliği ve Leyla’nın asil davranışlarıyla meşgul olur. Bu süre içinde Selim Pusat, bu iki kadını düşünmemek için kendiyi mücadeleye girer. Ona göre bir kadına âşık olmak, asker kimliğini yitirmek ve delirmek demektir: “Nereye baksa Güntülü’nün gözlerini görüyor, onu çok iyi tanıdığını biliyor, fakat kim olduğunu

bulup çıkaramıyordu. İçinde yüzyıllarca önceki bir zamanın duygusu vardı. Deliriyor mu idi” (Atsız, 1972: 161). Selim Pusat, Leyla Mutlak’ı ve Güntülü’yü düşündükçe intihar eden arkadaşı Şeref’in hayaliyle sık sık karşılaşır. Şeref, Selim Pusat’ın aklını ve iradesini temsil eden bir karakter olarak yer alır. Şeref, ona askerlik mesleği uğruna hayatından vazgeçebildiğini, aklını ve iradesini yitirmediğini göstermiştir.

Selim Pusat, Güntülü’yü aklından çıkarmamakla Şeref’e ihanet ettiğini düşünür. Gönlü ve aklının çatışması, Selim Pusat’ın ateşini yükseltip onu yatağa düşürür. Selim Pusat, âşık olduğunu kendinden bile gizlerken bilinçaltında Doktor Selim Key adlı bir karakter, onun Güntülü’ye âşık olduğunu söyler. Ancak Selim Pusat bu aşkın varlığını kabullenmekte zorluk çeker. Ona göre aşk; iradesiz, karaktersiz ve zayıf adamların eğlencesidir, işsiz güçsüzlerin hastalığıdır. Bir askerinin zayıf iradeli olmasından ve aşkını mesleğinin önüne geçirmesinden söz etmek mümkün değildir. Tüm bunlara rağmen ben’ini/ nefsini temsil eden Doktor Selim Key’in “[b]azen bir sevgili için her şey bırakılır yüzbaşım. İnsan bir öfke anında arkadaşını, bir buhran dakikasında kendisini öldürebileceği gibi, aşk denen hastalığın şiddetlendiği bir sırada da istikbalini, hâlini, mazisini, her şeyini feda edebilir” (Atsız, 1972: 176) sözleri, ona aşk karşısında iradesini yitirebileceğini duyumsatır.

Daha önce askerlik dışında hiçbir şeye önem vermeyen Selim Pusat’ın Güntülü’nün adı geçtikçe ve onunla karşılaştıkça heyecanlanması, aşkla birlikte gelen değişimi gösterir. Bu değişim, birkaç kez Leyla Mutlak’ında evine gidip onunla sohbet etmesiyle devam eder. Selim Pusat, Leyla Mutlak ve Güntülü’yle olan karşılaşma ve konuşmalarında artık aklının ve iradesinin kontrolünü elden bırakmak zorunda kalır. Bu durumda arkadaşı Şeref’in hayali, Selim Pusat’ın karşısına sık sık çıkarak ona evli bir asker olduğunu hatırlatır. Aşkın Selim Pusat’ı deliliğe sürükleyeceği öngörüsünde bulunur. Nitekim Selim Pusat, arkadaşı Şeref’i haklı çıkaracak delilikler yapmaya başlar. Güntülü’nün evinin etrafında dolaşır ve yerini bildiği anahtarı alıp evin kapısından içeri girmek ister. Aşk şiirleri okumaya başladığı gibi yazma denemelerinde de bulunur. Yaşadıklarını unutmak için de alkolü bir sığınak olarak görür. Ailesine karşı umursamaz ve kayıtsız bir tavır takınır: “Selim artık dünya ile ilgisini tamamiyle kesmişti. Birçok şeyleri irade kuvvetiyle unutuyor, bu sayede, yüzünde bahtiyar insanların rahatlığı ve yumuşaklığı görünüyordu” (Atsız, 1972: 242). Selim Pusat, sonunda duygularına yenik düşerek Güntülü’ye içinde aşk şiiri olan bir mektup gönderir. O, bu eylemiyle arkadaşı Şeref’in söylediklerine kulak tıkayıp kınanmayı ve ayıplanmayı göze alır: “Âşık olan her insan dünyasal kısıtlayıcı bağlardan kurtulur ve acıyı, ölümü, rüsva olmayı bile bile sevgilisinin yoluna gider” (Korkmaz, 2008: 3). Selim Pusat’ın Güntülü’ye duyduğu aşk, onun kimliğini yeniden şekillendirir ve tüm değer yargılarını yok eder.

Masumiyet Müzesi’nde Kemal’in nişanı olduktan sonra Füsun’un izini kaybetmesi, onun yaşamını bütünüyle değiştirir. Ait olduğu çevrenin kabullenmekte zorluk çektiği davranış biçimlerini ödünçler. Birlikte bir buçuk ay geçirdikleri Merhamet Apartmanı’nda Füsun’un elinin değdiği her nesneye kutsallık atfedip onları biriktirme ve onlarla teselli bulma yoluna gider. O, bu süreçte kınanır, ayıplanır, küçümsenir, hasta ve deli olarak görülür: “Bir insanın âşık olması, çoğu zaman komik, kimi zaman da trajik olaylara yol açar. Her ikisinin de nedeni (âşık erkeğin) türün ruhunun eline geçmiş, onun hâkimiyeti altına girmiş olması ve artık kendine ait olmamasıdır” (Schopenhauer,

2005: 63). Kemal, Füsün'ü kaybetmeden önce aklını ve iradesine söz geçirmeyi bırakır. Gizlice Füsünların evinin etrafında dolaşır, arkadaş toplantılarında sessizliğe bürünür ve Füsün'un sınava girdiği üniversitenin önünden geçer. Nişandan sonra Merhamet Apartmanı'nda günlerce Füsün'un gelmesini bekler. Burada Füsün'un kullandığı eşyaları öpüp koklayarak, yüzüne sürerek ve onlara sarılarak acısını dindirmeye çalışır: "Üzerindeki küllükte Füsün'un bastırıp söndürdüğü bir sigara izmariti olduğunun bir haftadır farkındaydım. Bir ara onu elime aldım, küflü yanık kokusunu kokladım, dudaklarımın arasına koydum, yakıp içecektim (ve belki bir an aşkla o olduğumu düşünenecektim), ama sigaranın biteceğini düşünerek vazgeçtim. İzmaritin onun dudaklarına değmiş ucunu, tıpkı bir yaraya dikkatle pansuman yapan şefkatli bir hemşire gibi, yanaklarıma, gözlerimin altına, alınıma, boynuma hafif hafif dokundurdum"(Pamuk, 2018: 149-150).

Kemal, Füsün'un gidişyle beraber eskiden zevk aldığı alışkanlıklarını bırakır, iç dünyasına çekilir ve yaşama sevincini kaybeder. Sibel ve arkadaşlarıyla gittiği eğlencelerden sıkılır, yalnız kalıp Füsün'la geçirdiği anları düşünür. Sibel ise ondaki bu durgunluğun, sessizliğin ve kabuğuna çekilmenin sebebini, ruhsal bir hastalığa yakalanmasıyla ilişkilendirir. Kemal'in bir psikoloğa görünmesi gerektiğini söyleyip "normal" dışı olan davranışları için bir yol gösterir. Kemal, tuhaf ve şaşırtıcı hareketleriyle, eğlenceyi ve tüketimi başat unsur olarak kabul eden çevresinin dışına çıkar: "Âşıkların, saatlerce sevgililerini düşündükleri, onları düşünmekten başka bir iş yapamadıkları, mesleki işlevi yerine getiremedikleri ve böylece hastalık etiketini hak ettikleri doğrudur" (Alper, 2003: 39). Kemal'i mutlu eden tek şey, Merhamet Apartmanı'nda Füsün'a ait eşyalara dokunmak ve onunla yaşadığı anları hatırlamaktır. Zamanla Füsün'un dokunduğu ve kullandığı eşyaları kutsal bir varlık gibi görür. Bu eşyaların biriktirilmesi gerektiğini düşünmekle, sıra dışı bir eyleme hazırlanacağını işaretini verir. Nitekim Füsün'u sormak için gittiği Füsünların evinden ona hediye ettiği cetveli çalar. Tuhaf ve sıra dışı hareketlerini fark eden Kemal, bu durumdan kurtulmak için, Merhamet Apartmanı'na uğramamayı ve kafasında Füsün'un geçtiği yerlerin haritasını çıkarıp bu yerlerden geçmemeyi planlar. Buna karşılık sokaklarda Füsün'un hayalini görüp onunla konuşur. İşlerini aksatır, uğura-esrareniz işaretlere-gazetelerdeki yıldız fallarına merak sarar, çevresinde bulunan her şeyi gereksiz bulur ve dış dünyayla ilişkisini keser: "Aşk ve iradenin yokluğunun sonucu ayrılıktır, bizimle diğer insanlar arasına mesafe koymaktır ve uzun vadede kayıtsızlığa yol açar" (May, 2012: 383). Kemal, Füsün'u unutmak için Merhamet Apartmanı'na gitmemenin çözümü olmadığını ve ona ait eşyalara dokunmadan yaşayamayacağını anlar. Artık o kendini uyuşturucu maddeden kurtulmak isteyen ancak onun bağımlısı olan bir hasta gibi görmeye başlar. Her bir eşyanın acı çeken ruhunu ve bedenini uyuşturduğunu düşünür: "Acım gene bir süreliğine yatıştı. Bir yandan da artık bu işe alıştığımı, tıpkı bir uyuşturucu gibi, bana teselli veren eşyalara bağımlı olduğumu ve bağımlılığın da Füsün'u unutmama hiç yaramayacağını düşünüyordum" (Pamuk, 2018: 169-170). Merhamet Apartmanı'nda Füsün'un yokluğunu eşyalarla gidermeye çalışan Kemal, dışarıda da Füsün'u sokak sokak, mahalle mahalle aramayı sürdürür. Füsün'a rastlamak umuduyla daha önce gitmediği, kültür ve yaşam tarzına çok uzak olduğunu düşündüğü yoksul mahalleleri gezer ve gecelerini Fatih'teki bir otelde geçirir.

Kemal, Füsun'u arama sürecinde ailesine, nişanlısına, arkadaşlarına ve işine gereken değeri vermeyip eski yaşam tarzına ait olan gündelik alışkanlıklarından uzak durur. Sonunda nişanlısı Sibel'e, Füsun'a âşık olduğunu itiraf eder. Sibel'in bayağı ve iğrenç bir tezgâhtar olarak Füsun'u gördüğünü, bu "aşk saçmalığı"ndan kendisini kurtaracağını söylemesine rağmen onunla yolunu ayırır. Çevresi Kemal'in nişanlısından ayrılmasına, otellerde kalmasına ve eski yaşam tarzından uzaklaşmasına bir anlam veremez, onun bu davranışlarını delilik ve hastalıkla ilişkilendirir. Ağabeyi Osman için de Kemal'in son zamanlarda gösterdiği davranış biçimleri, kendini sosyeteye rezil etmekten başka bir şey değildir. Kemal ise hakkında çıkan dedikodularla değil Füsun'u bulmak ve onunla hayatını birleştirmek hayaliyle oyalanır. Füsun'a duyduğu saplantılı aşkın kendini değiştirdiğinin, aklını ve iradesini ortadan kaldırdığının ve yaşamını altüst ettiğinin bilincindedir: "[A]şk verdiği ıstırap ile ruhumu bir yandan terbiye ediyor ve beni daha olgun bir adam yapıyordu, ama diğer yandan da aklıma bütünüyle el koyarak olgunluğun verdiği mantığı kullanmama çok az izin veriyordu. Benim gibi uzun bir süre ve yıkıcı bir şekilde âşık olmuş birisi, yanlış olduğunu bildiği bir mantığı, bir hareketi, sonunun hüsrana olacağını bile bile sürdürmeye devam eder, zaman geçtikçe yaptıklarının yanlış olduğunu daha da açık görür" (Pamuk, 2018: 215-216). Kemal'in Füsun'u bulduktan sonra da ona olan aşkı tüm yoğunluğuyla varlığını sürdürür. Füsun'un bir başkasıyla evli olması bile onu bu aşktan vazgeçiremez. Füsun'un dokunduğu ve kullandığı eşyaları gizlice cebine atıp Merhamet Apartmanı'na getirir. Füsun'a yakın olmak için Füsun ve eşiyi birlikte sinemaya Türk filmi izlemeye gider. Daha önce hiç Türk filmi izlemeyen ve izleyenleri de küçümseyen Kemal, bu filmlerdeki acıyı ve çileyi kendi aşk acısıyla ilişkilendirir. Akşamlarını kendi ailesiyle değil sekiz yıl boyunca Füsunların evine gitmekle geçirir. Kemal'in Füsun'a duyduğu bu saplantılı aşk, magazin basınında da yer alır: "Ben aşkım ve Füsun için yaptıklarım yüzünden rezil olmuştum! Herkes benimle alay ediyor, halime gülüyor, en iyi niyetlisi bana acıyordu. İstanbul sosyetesinin küçük olması, herkesin birbirini tanması ve bu insanların çok büyük servetleri ve şirketleri olmadığı gibi vazgeçilmez ilkeleri ve ideallerinin de hiç olmaması, utancımı azaltmıyor, tam tersi, beceriksizliğimi, kafasızlığımı gözümde büyütüyordu" (Pamuk, 2018: 345). Kemal, tüm aşağılama ve ayıplamalara rağmen Füsun'u içinden söküp atmadığı gibi onun eşyalarını Merhamet Apartmanı'na getirmeye devam eder. Füsun'un içtiği 4213 adet sigara izmaritini özenle saklar.

Şanzelize Düğün Salonu'nda anlatıcı-karakter, âşık olduktan sonra aklına ve iradesine söz geçiremeyip delice hareketlerde bulunur. Babasının şeyh olduğu bir dergâhta kendi hâlinde bir dervişken, modern bir yaşam süren Eda'ya âşık olması, onun kimliğini bütünüyle değiştirir. O, aşkını tam bir teslimiyet ve delilik hâlinde yaşar: "Sevmek, insanın kişiliği adını verdiği şeyi teslim etmesi demektir. Sevilen kimse, her şeyin ölçüsü haline gelir. Birisinin benlik idealince sevmek, insanın kendi kişiliğini bir süre için bile olsa, başka birisine teslim etmesi demektir (Krich, 2005: 108). Eda'nın yanında duygu ve düşüncelerini kontrol edemeyen anlatıcı-karakter, ona yakın olmak için inancına ters düşen bir yaşam biçimini ödünçler. Dergâhta sadece erkeklerle iletişim kurarken, Eda'nın içinde yer aldığı kızlı-erkekli bir gruba katılır. Eda'nın daveti üzerine onlarla akşam pasajda çay içip ardından birlikte bara gider. O, hayatında ilk kez bara gittiği gibi akşamın bu saatinde de dergâhın dışına çıkar ve dergâhta yapılması gereken ritüelleri kaçıır. Eda için "bütün hakikatini, özünü, âlemdeki seyrini,

sülûkunu, edebini, derdini, zikrini ve fikrini bir kenara koyar” (Tufan, 2015: 64). Başlangıçta bu durumdan oldukça rahatsız olur. İç dünyasında babasının inşa ettiği kimlikle Eda’ya olan aşkının inşa ettiği kimlik çatışır: “Ben bir şeye bağlıydım, sonra başka bir şeye daha bağlandım. Sonradan bağlandığım önceki tüm bağlılıkların hükmünü ortadan kaldıracaktır. Ya da şöyle söylemeli; önceki bağlılığım sürdükçe, sonraki bağlılıkların ihtimalini ortadan kaldırıyor. Bu durumda birini tercih etmem gerekiyordu” (Tufan, 2015: 66). Bu sözleriyle iki aşkın bir gönle sığamadığını ve gerçek aşkın ikiliği kabul etmediğini duyumsatır.

İki farklı yaşam biçimi arasında kalan anlatıcı-karakter, Eda’yla daha çok vakit geçirdikçe eve geç gelmeye, babasının sohbetlerini ihmal etmeye ve dergâhta yapması gereken ibadetlerini terk etmeye başlar. Bu durumu fark eden babası, ona eve geç geldiği bir gecenin sabahında *Leyla ile Mecnûn* hikâyesini anlatır. Aklını ve iradesini yitirmek üzere olduğunu ve girdiği bu yoldan dönmesi gerektiğini ima eder. Ancak anlatıcı-karakter, hem müşidim hem de hocam dediği babasına söz verme gücünü kendinde bulamaz. Eda’dan kendisini ayıracak ve bu aşkı sonlandıracak tüm sözlere kulağını kapatır: “Nefsim, nisyanim, hevâ ve hevesim gözlerime, kulaklarıma, kalbime perde oldu ve babamın ne dediğini duymaz, görmez, bilmez oldum...Beni Eda’dan uzak koyacak hiçbir sözün buyruğuna girmek istemiyordum. Dilimle söylemeye gönlüm elvermiyordu ama içimdeki her bir noktayı acıtan o simsiyah günahkâr sızı, durumun böyle olduğunu hissettiriyordu” (Tufan, 2015: 72). Babasından ve dergâhtan uzaklaştıkça Eda’ya yaklaşır, onun modern yaşam tarzını hızla benimser. Sigaraya ve içkiye başlar, esrar kullanır, kılık-kıyafetini değiştirir ve namaz kılmayı bırakır. Yaşamının merkezine Eda’yı koyup tüm zihnini onunla meşgul eder: “Bazen iyice saçmalıyordum. Aşk başa gelince, o başta aşktan başka hiçbir şeye yer kalmıyor; akıl da çekip gidiyor doğal olarak. Gerçekten saçmalıyordum ve buna rağmen dünyanın en anlamlı işini yapıyor muyum gibi geliyordu” (Tufan, 2015: 75). Eda’yı geçirmesi için bir ders hocasının odasını basar ve güvenlik görevlilerinden dayak yer. Eda’nın çok sevdiği bir yazar olan İhsan Oktay Anar’ı İstanbul’a davet etmek için İzmir’e gider. Artık kendini tanımakta güçlük çeker. Onun bu akla ve mantığa sığmayan, dergâh adabına yakışmayan hareketleri, dervişlerin kendini kınamasına ve ayıplamasına neden olur. Dolayısıyla anlatıcı-karakter, normlarını benimsemediği bu ortamdan uzaklaşmak için başka bir eve taşınır. Baba ocağıyla bağlantısını kesen ve sürekli ev değiştiren anlatıcı-karakterin bu durumu, ailesini geride bırakıp çölde yaşamaya başlayan Mecnûn’la özdeşlik kurar. Mecnûn gibi anlatıcı-karakter de kendini kısıtlamaya çalışan toplumun değerler dizgesinin karşısında yer alır, iradesini kontrol etme yetisini yitirir, kendini aşkın öncülüğünde yeniden inşa eder: “Aşk söz konusu olduğu zaman, toplumun değerler anlayışı kişilerin değerler düzeninde erir ya da çatışmalı duruma girer” (Timuçin, 2010: 9). Anlatıcı-karakter, Eda’nın sevgilisi ve ileride de evleneceği kişi olan Savaş’ı, Eda’yı mutsuz ettiği için döver. Savaş’ı öldürme planları yaparak birkaç kez evine girer. Hiç tanımadığı ve ilk kez yolda gördüğü Rüstem’in, Çorlu’dan İstanbul’a tutan yüksek meblağlı araba ücretini öder. İlaç denekliği işini yapmakla da hayatını riske atar, halüsinasyonlar görüp dengesini yitirir. Babası, oğlunun bu tuhaf davranışları karşısında cinlerin onu çarptığını düşünerek Mecnûn’un babasını anımsatır. Anlatıcı-karaktere göre de yaptıklarının akıl ve mantıkla açıklanacak bir tarafı yoktur. Aşk, aklını başından alır, onun gerçeklik algısını değiştirir: “İnsan anbean delirdiğini fark edebilir

mi? Her şeyin en ince ayrıntısına kadar farkındayım ve eğer gerçekten bu bir delirmeyse acım katlanarak artıyor. Son adımda artık tamamen delirmiş olacağım ve böylece gerçeklikle ilgili bütün bağlantım kapanmış olacak” (Tufan, 2015: 170-171).

Romanda anlatıcı-karakter dışında diğer karakterlerin de yaşadığı aşklarda; saplantı, tutku, sıra dışılık ve delilik hâlleri kendini gösterir. Akıl ve mantıkla bağdaşmayan, toplumsal normlarla uyuşmayan davranış tarzlarında bulunurlar. Nitekim Rüstem, Nurhan, Eda, Baki Semih ve Halil Coşkun’un aşklarında bunları görmek mümkündür. Anlatıcı-karakterin aynı evi paylaştığı Şanzelize Düğün Salonu’nun sunucusu Rüstem, düğünü olan gelin Nurhan’a ilk görüşte âşık olur. Nurhan’ın da kendine bakmasıyla beraber onu düğününden kaçıtır: “Kız Diyarbakırlı, adam da Batmanlı. Bayağı bir eğlence ortamı var. Şarkısı türküsü halayı gırla gidiyor. Bir ara biz bu kızla bir daha göz göze geldik. Artık kafayı iyice sıyırmıştım ben. Elim ayağım tutmuyor. Gözüm kararmış anasını satayım. Abi nasıl biliyor musun? Anlatamam sana. Tek kelime etmeden ne yapacağımızı anladık. O da ben de” (Tufan, 2015: 53). Rüstem, gelinlikli Nurhan’ı anlatıcı-karakterin evine getirir ve bir süre burada saklanırlar. Nurhan’ın da düğününün olduğu gün, hayatında ilk kez görüp âşık olduğu Rüstem’e kaçmasının akılla açıklanacak bir tarafı bulunmamaktadır. Nurhan, Rüstem’deki özü gördüğünü düşünerek damadı, düğünü, ailesini ve töreyi geride bırakarak tek bir kelime bile konuşmadığı Rüstem’e kaçar: “Sonra yine bu çocuğa baktım. O da bana baktı. Artık istesem de görmemiş gibi yapamadım. Yaralarını sarsam iyi olur gibi geldi. Hayatımda hiç delilik yapmadım ben. Şimdi kime sorsan buna delilik der. Ama değil. Delilik değil bu. Ama nedir diye sorarsan bir şey diyemem. İçimden öyle geldi. Gerçekten içimden böyle geldi. Sonrası belli zaten. Çıktık geldik buraya” (Tufan, 2015: 197). Anlatıcı-karakterin âşık olduğu Eda, Savaş adlı kişiyle yaşadığı aşkta, sıra dışı hareketlerde bulunur. Savaş’a âşık olmasına rağmen onunla çok da düzgün olmayan bir ilişki biçimi yürütür. Savaş’tan şiddet görür ancak onu sevmeye devam eder. Savaş’tan vazgeçmeyeceğini anlayınca onunla evlenir: “Herkes gibi başlama lütfen. Bilmiyor muydun, bilmiyor muydun! Biliyordum anasını satayım. Evet biliyordum ama evlendim. Deliyim ben. Allah Allah ya. Herkes aynı lafı ediyor” (Tufan, 2015: 178). Evliliğinde evin tüm maddi yükünü çeker, Savaş’ın şiddetine tekrar maruz kalır. Savaş’ın kendisiyle birlikte olmak istediği akşam, onu bıçaklayıp ardından boşanma davasını açar. Sonunda bir yılı doldurmayan evliliğini bitirir. Evliliği sonlanmış olsa bile Eda’nın Savaş’a olan aşkı varlığını sürdürür. Savaş’la karşılaştıklarında onun bir sözünden ve hareketinden etkilenir. Savaş’ın yanında aklını ve iradesini kaybeder. Derviş Baki Semih’in ise yolunun dergâhla kesişmesinde ve ilahi aşkı bulmasında, yıllar önce yaşadığı bir aşkın hayal kırıklığı söz konusudur. Asıl ismi Ayhan olan Baki Semih, zamanında İstanbul’un çok zengin ailelerinden birinin çocuğudur ve son derece modern bir yaşam sürer. Bir kadına âşık olur ve ona koşulsuz bağlanır. Kadının parasını alıp kaçmasının ardından büyük bir boşluğa düşer. Onu, bu boşluktan anlatıcı-karakterin şeyh babası kurtarır. O da kendini ilahi aşka koşulsuz teslim edip çevresindeki insanların aklının alamadığı küçük kerametler göstermekle aşkla çıktığı mertebeyi ortaya koyar: “Aşk, ilahi olandan ilham almış ilahi olanı arzulayan bir mania (çılgınlık, mani), dünyevi ruhu kanatlandırır” (Süskind, 2014: 14). Baki Semih, anlatıcı-karakterin aksine aşk yolculuğuna beşerle adımını atar ve ilahi olanla tamamlar. Anlatıcı-karakterin paralı kitap okuduğu Halil Coşkun isimli bir kişinin de geçmişte otuz yıllık eşi,

başkasına âşık olup evi terk eder. Bununla beraber karısı yaşadığı hayal kırıklığıyla tekrar Halil Coşkun'un evine gelir ve yaşadıklarına dayanamayarak hayatına son verir. Yıllar geçmesine rağmen hâlâ karısına âşık olan Halil Coşkun da anlatıcı-karakterden kendini öldürmesi için tuhaf bir istekte bulunur.

Vuslata Eremeyen Deli Bilincin Yaşamı Sürdürme yahut Sonlandırma Çabası:

Tüm benliğini aşkla inşa eden ve bu süreçte aklın kontrolünü yitiren âşığı, sevgiliyle kavuşamasa da ondan vazgeçmediği ve tekrar "normal" bir yaşama dönmediği görülür. Âşık, kendini sevgiliden uzaklaştıracak şeylere kayıtsız kalır. Aşkına karşılık görmese bile eksile eksile var olma mücadelesine girer: "Âşık olmak, şeylerin değerini artırmaktadır, dünyanın yoğunluğunda yeniden var olmaktır" (Bruckner, 2012: 67). Üç romanda da başkarakterlerin ölene kadar aşklarını tutkuyla yaşadıklarından söz etmek mümkündür. Onların bu aşkları, yaşamın akışını değiştirir ve çevresiyle olan ilişkilerini etkiler. Başkarakterlerin günleri, hatıralara sığınmak ya da sevgiliyi görmek hayaliyle geçer. Ancak *Ruh Adam*'da Selim Pusat, Güntülü'ye olan karşılıksız aşkını ilan edip onun da reddetmesinden sonra büyük bir vicdan azabıyla karşı karşıya gelir. Simgesel bir değeri olan büyük mahkemede (vicdanında), yasak aşk yaşadığından dolayı kendini yargılar. Bu yargılama, onun iradesiyle duyguları arasında kalan ben'in çöküşünü kanıtlar. Tanrı'nın başkanlık ettiği bu mahkemede, üç büyük melek, peygamberler, eski Türk komutan ve askerleri, Selim Pusat'ı eşine ve askerlik mesleğine ihanet ettiği gerekçesiyle suçlarlar. Cebrail'e göre bu aşkın açığa çıkmaması, Mikail'e göre iradesini yitirmemesi, İsrail'e göre ülkesinin kanunlarını çiğnememesi, son peygamber Hz. Muhammet'e göre de Selim Pusat'ın kendinden yaşça çok küçük bir kıza âşık olmakla eşini üzmemesi, kızın evinin etrafında dolaşmaması, içki içmemesi ve bu aşka kendini teslim ederek sevgiliyi putlaştırmaması gerekirdi. Mahkemeye gelen asker dedesi ve babası da Selim Pusat'ı iradesini yitiren bir asker olarak suçlarlar. Selim Pusat, bu suçlamalar karşısında masum olduğunu ispatlamak için hayalinde Kubudak adlı bir Moğol askeriyle vuruşur ancak ona yenilmekle âşık olmanın bedelini öder. Bu aşktan ve vicdan azabından kurtulmayacağını anlayan Selim Pusat, oğluna veda edip meçhule gitmekle kendine bir çözüm yolu bulur.

Masumiyet Müzesi'nde Kemal, Füsün'ü trafik kazasında kaybettikten sonra herkesin kendinden beklediği "normal" yaşama dönememez. O, Füsün'ü unutkanın değil hatıralarını yaşatmanın peşine düşer. Bir başka kadını sevmek, onunla yuva kurmak, mesleğinde yükselmek ve çok para kazanmak gibi gündelik hayat dinamiklerinden uzak durur. Yıllarca Merhamet Apartmanı'nda Füsün'a ait biriktirdiği eşyaları, müzede sergilemenin hayalini kurar. Bu anlamda dünyanın belli başlı müzelerini gezer. Füsünların evini satın alıp müzeye dönüştürmek ve biriktirdiği eşyaları burada sergilemek ister. Ona göre müzeye gelenler, modern çağda hakiki bir aşk hikâyesiyle karşı karşıya gelecektir. Kemal, Füsün'a ait eşyaları biriktirmeyi bir tutkuya dönüştürmüştü kendisi ölümüne kadar da müzeleri gezmek gibi sıra dışı bir eylemde bulunur. Dünyanın öbür ucuna müze gezmek için gider. Yılları, bu eylemini yorulmadan ve aksatmadan devam ettirmekle geçer. Öldüğünde altmış iki yaşında olan Kemal, o ana kadar 5723 müze gezmiştir. Kemal, ölmeden önce yazar Orhan Pamuk'un da kapısını çalarak ona bu aşkın romanını yazmasını teklif eder. Üstkurmaca yöntemiyle romana dâhil olan Orhan Pamuk, Kemallerin ticaret yaptığı bir ailenin çocuğudur. O da

Füsun'u gençliğinde görür ve güzelliğinden etkilenir. Bu anlamda Kemal'in aşk romanını, birinci tekil şahıs ağzıyla yazacağını söyleyerek aslında kahramanın duygularıyla özdeşlik kurduğunu gösterir.

Şanzelize Düğün Salonu'nda anlatıcı-karakter, Eda'ya duyduğu karşılıksız aşkın sonucu olarak amaçsız bir yaşam sürer. Gece yarısına kadar sokaklardadır ve sabaha karşı eve gelir. "Meleklerin adım atmadığı, günahın halı diplerinde biriktiği, duvarları şeytanın eliyle boyanmış bu evde" (Tufan, 2015: 19) ölü gibi yaşar. Kendiyle uğraşmaktan ve savaşmaktan dış dünyanın varlığına karşı yabancılaşır, insanlarla iletişimini bütünüyle koparır: "Ben bu şehri susarak yaşama bilgeliğine eriştim. Bu şehri susarak yaşayan mutsuz azınlığa dâhil olmaktan hiç gocunmuyorum" (Tufan, 2015: 17). Yapayalnız yaşamasını; aşkın zorluğuna, eski benliğini öldürmesine ve yeni bir kimlik inşa etmesine bağlar. Yaşama sevincini kaybeden anlatıcı-karakterin zihnini, sadece Eda'ya duyduğu aşk ve ölüp bu dünyadan kurtulmak isteği doldurur. Nitekim Rüstem'in kaçırdığı Nurhan'ın akrabalarından bir genç, ona silah dayadığında ölümün yaklaştığını düşünüp çok mutlu bir adam olduğunu aklından geçirir.

Sonuç

İnsanın varoluş gerçeklerinden biri olan aşk, varlığa yeni anlamlar yükleme noktasında önemli bir işlevi yerine getirir. İnsana erdemli davranışlar kazandırdığı gibi akli ve iradeyi yadsıyıp onu toplumsal normlarla karşı karşıya getirir. Bu bağlamda âşık olan insanın salt sevgiliye yönelmesi, aidiyet ve rollerine kayıtsız kalması, fiziksel ve psikolojik yetersizlik göstermesi delilik hâlleri olarak yorumlanır. Delilik hâlinde âşık, sevgiliye kavuşmak için tuhaf ve şaşırtıcı eylemlerde bulunur. *Ruh Adam*, *Masumiyet Müzesi* ve *Şanzelize Düğün Salonu* adlı romanlarda başkarakterler, kendilerinden farklı yaş, kültür ve yaşam tarzına sahip kadınlara ilk görüşte âşık olup akıl ve iradelerini yitirirler. Üçü de erkek olan başkarakterler âşık olmadan önce, ait oldukları çevrenin normlarına uygun bir kişiliğe sahiptirler. Ancak âşık olduktan sonra yeni bir kimlik edinip kendilerini kısıtlayan değerler dizgesine karşı cephe alırlar. Başkarakterlerin gösterdiği bu değişim, aile ve arkadaş gibi yakın çevrelerinin tepkisine yol açar. Onlar, yaptıkları eylemlerle kınanır, ayıplanır, aşağılanır ve küçümsenir. Bu eylemlere maruz kalmalarında, aşkı karşılıksız yaşamalarının ve sevgiliden uzak yaşamalarının etkisi söz konusudur. Başkarakterler, tüm bu zorluklara rağmen tutkulu ve saplantılı aşklarıyla, son nefesine kadar yaşamayı sürdürürler. *Ruh Adam*'da aşkın delilik hâlleri, Selim Pusat adlı mesleğinden atılan askerin kendinden yaşça çok küçük Güntülü adlı bir kıza âşık olup bir askere yakışmayan davranış biçimlerini ortaya koymasıyla; *Masumiyet Müzesi*'nde İstanbul'un varlıklı ailelerinden birinin çocuğu olan Kemal'in Füsun adlı yoksul bir akrabasının kızına âşık olup onun kullandığı ve dokunduğu eşyaları biriktirmesi, bu eşyalara tutkuyla bağlanması, ömrünün sonuna kadar müze gezmesiyle; *Şanzelize Düğün Salonu*'nda ise dergâh çevresinde yetişen isimsiz anlatıcı-karakterin modern yaşam süren Eda adlı bir genç kıza âşık olup tüm değer yargılarını değiştirmesiyle dikkate sunulur.

KAYNAKLAR

- AKDEMİR, Ayşegül (2008), *Klasik Türk Edebiyatında “Delilik” Kavramı (Fuzûlî, Nâ’îlî, Fehîm-i Kadîm, Şeyh Gâlib Dîvânları ve Fuzûlî’nin “Leylâ vü Mecnûn” Mesnevisi)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Elazığ.
- ALPER, Yusuf (2003), *Psikanaliz ve Aşk*, İstanbul: Çizgi Yayınları.
- ATSIZ, Nihal (1972), *Ruh Adam*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- BRUCKNER, Pascal (2012), *Aşk Paradoksu*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- DOĞAN, Muhammet Nur (2004), “Divan Şiirinde Aşk”, *Doğu Batı Dergisi, Aşk ve Doğu (Özel Sayı)*, Yıl:7, S.26, Şubat-Mart-Nisan, ss:31-53.
- DOLS, Michael W. (2013), *Mecnun: Ortaçağ İslam Toplumunda Deli*, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- GASSET, José Ortega Y (2011), *Sevgi Üstüne*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- HACKING, Ian (2005), *Şansın Terbiye Edilişi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- İBN HAZM (2011), *Güvercin Gerdanlığı: Sevgiye ve Sevenlere Dair*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- İBN’ÜL-KAYYİM EL-CEVZİYYE (2005), *Sevenlerin Bahçesi: Aşka ve Âşıklara Dair*, İstanbul: Ahsen Yayınları.
- KORKMAZ, Ramazan (2008), “Aytmatov Anlatılarında Aşkın Eriştirici ve Dönüştürücü Gücü”, *Bilgi Dergisi, Yaz*, S.46, ss:1-7.
- KRICH, A. (2005), *Aşkın Anatomisi*, (Der: A. Krich, Çev: Mehmet Harmancı), İstanbul: Say Yayınları.
- MAY, Rollo (2012), *Aşk ve İrade*, İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- PAMUK, Orhan (2018), *Masumiyet Müzesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- PLATON (2016), *Phaidros ya da Güzellik Üzerine*, Ankara: BilgeSu.
- SCHOPENHAUER, Arthur (2005), *Aşkın Metafiziği*, İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- SÜSKİND, Patrick (2014), *Aşk ve Ölüm Üzerine*, İstanbul: Can Yayınları.
- TİMUÇİN, Afşar (2010), *Aşkın Diyalektiği*, İstanbul: Bulut Yayınları.
- TOSUN, Necip (2014), *Doğu’nun Hikâye Kuramı*, İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- TUFAN, Tarık (2015), *Şanzelize Düğün Salonu*, İstanbul: Profil Yayıncılık.
- ULUDAĞ, Süleyman (1991), “Aşk” maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, C.4.
- ULUDAĞ, Süleyman (2005), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.